

Primož Trubar

POSVETILO JURIJU KHISLU 1579

Pojasnilo

Trubarjevi nemški predgovori in posvetila k tiskanim delom so tisti del celotnega Trubarjevega korpusa, ki je širši javnosti manj znan in ga v slovenskem prevodu poznamo predvsem in le deloma iz knjige Mirka Rupla *Slovenski protestantski pisci* (1934, 1966). Rupel namreč ni objavil vseh in popolnih besedil nemških predgovorov in manjkajoči deli nam deloma zakrivajo celotno Trubarjevo misel, ki jo je hotel izraziti bodisi v nemškem posvetilu ali predgovoru. Morda je tudi to botrovalo posameznim interpretacijam Trubarja, ki so pretirano izpostavljale nekatera besedila. Prav nemški predgovori pa dopolnjujejo oziroma sploh zaokrožajo celovito Trubarjevo podobo. Kot kaže razprava *Antropološka sporočilnost Trubarjevih posvetil in predgovorov* (Stati inu obstati, 7-8, 2008, 30–41), je mogoče iz njih spoznati Trubarjevo izvirno misel, prav tako pa tudi naslovljence, ki so jim predgovori namenjeni.

V Ruplovem izboru *Slovenski protestantski pisci* niso omenjena nemška posvetila k trem vsebinsko in literarno pomembnim Trubarjevim knjigam, in sicer: *Eni psalmi, ta celi catebismus inu ... kersčanske peisni* (1567); *Ta celi catebismus, eni psalmi inu ... kersčanske peisni* (1574); *Ta celi catebismus, eni psalmi inu ... kersčanske peisni* (1579), ki so vsa tri posvečena Juriju Khislu iz plemiške rodbine Khisl (tudi Khiesel, Khisel ali Kisel). Vsa tri besedila so po obsegu med krajšimi Trubarjevimi predgovori, po vsebini pa so si precej podobna. Kot zanimivost lahko navedemo, da sta Juriju Khislu posvečeni tudi pesmarici Jurija Dalmatina iz leta 1584 in Felicijana Trubarja iz leta 1595. Vsa nemška posvetila in predgovore je objavil Oskar Sakrausky v knjigi *Primus*

Truber, Deutsche Vorreden zum Slovenischen und kroatischen Reformationswerk (Dunaj – Ljubljana 1989). Ker v okviru že izhajajočih Trubarjevih *Zbranih del* (glavni urednik ddr. Igor Grdina; Ljubljana 2000–) nastaja tudi prevod vseh nemških predgovorov iz izvirnih predlog, tukaj objavljamo prevod Trubarjevega predgovora k pesmarici iz leta 1579 z opombami. Zanj smo se odločili, ker nam razkriva Trubarjev odnos do cerkvene pesmi in sploh do glasbe, posvetilo pa je zanimivo še posebej zato, ker je namenjeno mlademu slovenskemu plemiču. Knjigo je natisnil ljubljanski tiskar Janž Mandelc.

Na naslovnici pesmarice¹ iz leta 1579 je natisnjeno:

TA CELI CATEHISMVS, ENI Pſalmi, inu tih vegſhib Gody, Stare inu Nove Kerſzbanske Peifni, od P. Truberia, S. Krellia inu od drugih ſloſbene, Sdai ſupet na novu popraulene, inu ſveliku leipimi Duhounimi Peifni pobulshane. V LVBLANI, M.D.LXXIX

Knjigo je podrobno opisal Branko Berčič (*Das slowenische Wort in den Drucken des 16. Jahrhunderts*, v: *Abhandlungen über die slowenische Reformation*, München 1968, 213). Po Berčičevi navedbi je za objavo knjige poskrbel Jurij Dalmatin (isto, 156, 252), seveda na podlagi Trubarjevih izdaj iz let 1567 in 1574. Trubarjevo posvetilo je natisnjeno na str. *2a–*6b.

V posvetilu leta 1579 ni obrobni opomb, ki v sorodnem posvetilu prejšnje izdaje opozarjajo na vire navajanih svtopisemskih misli (npr.: Kol 3,16); v tukajšnjem prevodu so te obrobne opombe prevzete med opombe pod črto in poudarjene s polkrepkim tiskom, dodano pa jim je še besedilo iz navedenega vira.

1 Ta pesmarica je zadnja od treh Trubarjevih pesmaric, katerih nemški predgovor je posvečen mlademu ljubljanskemu plemiču Juriju Khislu. Prva in druga sta izšli leta 1567 in 1574. Je tudi prva, ki je bila tiskana v tiskarni JanžaMandelca (Johann Mannel) v Ljubljani. Posvetilo se od predhodnih dveh razlikuje le v posameznih malenkostih; zanimivo je morda to, da v prvem Jurija Khisla naslavlja še z zaupnim »ti«, saj je bil ta takrat še deček. Poleg tega v predgovoru iz leta 1579 ni obrobni Trubarjevih navedb bibličnih mest, kakršne so v predgovoru iz leta 1567. Študija o Trubarjevih pesmaricah je objavljena v: E. Škulj, *Cerkveni ljudski napevi. I. Protestantski napevi*, 2000.

[POSVETILO]

Plemenitemu in krepostnemu mlademu gospodu Juriju Khislu² od Fužin³ in Razborja,⁴ dednemu dvornemu kletarju⁵ knežje grofije v Gorici, zastavnemu gospodu v Višnji gori itd. Milost in mir od Boga po Kristusu.

Ne glede na to, da ima glasba s svojimi instrumenti in orglami svoj izvor, kot piše Mojzes, v Kajnovi krivi Cerkvi, namreč pri Jubalu⁶ (pozneje je bila vse do sedaj, večinoma in z velikimi stroški, zlorabljana ob malikovanju, krivih božjih službah, posvetnih nasladah in veseljačenju), je Bog sam, ob drugih ceremonijah in oblikah božje službe v cerkvah zapovedal tudi petje psalmov in drugih duhovnih pesmi.⁷ Mojzes in njegova sestra Marija sta prva prepevala psalme, za njima Debora, Barak,⁸ Ana, David, mnogi preroki, devica Marija, Zaharija, Simon in drugi so – vzpodbujeni od Svetega Duha – dodali tudi psalme in duhovne pesmi. Razen tega je naš ljubljeni gospod in

- 2 Iz Bavarske izvirajoča rodbina Khislov se je že zelo zgodaj pridružila reformaciji. Vid Khisl je pripadal krogu, ki se je zbiral okrog Matije Klombnerja, ta krog pa je bil poznejše jedro reformacijske verske občine v Ljubljani. Bila je velika podpornica umetnosti in znanosti na Kranjskem in je Trubarju že v času, ko je bil še stolni kaplan v Ljubljani, kot tudi pozneje njegovi družini, stala ob strani. (Prim.: Oskar Sakrausky, *Primus Truber, Deutsche Vorreden*, 1989, 450; Barbara Žabota, *Družina Khisl v času reformacije in protireformacije*, Stati inu obstati 5-6, 2007, 160–173.)
- 3 Fužine – Kaltenbrunn.
- 4 Razbor, po Pircheggerju, *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften, Gülden, Städte und Märkte*, München 1962, 222, naj bi bila *Raßbor* neka posest blizu Maribora (O. Sakrausky, *P. Truber, Deutsche Vorreden*, 450). Sicer pa je Jurij Khisl med drugim uporabljal tudi naziv »von Kaltenbrunn und Gonobitz« – od Fužin in Konjic.
- 5 Erbtruchsess: *Truchsess* je bil predstojnik dvornega gospodinjstva, glavni kletar. Naslov se je podeljeval in je bil deden, zato Erb-.
- 6 **1 Mz 4,21**: Njegovemu bratu je bilo ime Jubál in postal je oče vseh godcev na citre in flavto.
- 7 **Kol 3,16**: Kristusova beseda naj bogato prebiva med vami. V vsej modrosti se med seboj poučujte in spodbujajte. S psalmi, hvalnicami in duhovnimi pesmimi v svojih srcih hvaležno prepevajte Bogu.
- 8 **Sod 5,12**: Prebudi, prebudi se, Debóra, prebudi, prebudi se, pesem zapoj! Vstani, Barák, pripelji svoje ujetnike, sin Abinóamov!

zveličar Jezus Kristus svoje pridige s psalmi ne samo podkrepil, temveč, kot lahko povzamemo po Mateju, pred in med svojo poslednjo večerjo tudi pel. Pavel in Jakob sta hotela, da bi kristjani iz srca prepevali psalme in hvalili Boga.⁹ Tako piše Plinius, ki je bil pogan, da so prvi kristjani svojemu Bogu Kristusu vsako jutro pred nastopom dneva peli pesmi.

Kajti glasba in pesem, ako se pravilno in pobožno uporabljata, vzpodbujata človeško srce k pobožni zbranosti in notranji sreči. David je s psalmi in harfo Savla v njegovi težki skušnjavi in peklenških mukah pomiril in utrdil.¹⁰ Elizej je ob glasbi dobil preroški navdih. Mi pa, kadar brez glasbil ali z njimi v cerkvah vneto in iz srca pojemo, postanemo bolj veseli, zbrani in dovetni za molitev in poslušanje božje besede, za pridige in sprejemanje zakramentov. In vsakič, ko smo v Ljubljani s petimi glasovi ob spremljavi regala,¹¹ pozavn, cink¹² in piščali v cerkvi zapeli: Sedaj prosimo Svetega Duha, ali: Oče, Sin, Duh, nebeški kralj¹³ itd, sem začutil posebno veselje, pobožno zbranost, ljubezen in željo po pridiganju in molitvi. Zato reformirane evangeličanske cerkve prav ravnaajo, ko v svojih cerkvah Sveto pismo in psalme po nauku in zapovedi svetega Pavla 1 Kor 14 bero in pojo v preprostem razumljivem jeziku.¹⁴

Po presoji vsega tega sem naše stare in nove slovenske duhovne pesmi in psalme (po katerih je naša mladež in preprosto ljudstvo,

9 Ef 5,19: nagovarjajte se s psalmi, hvalnicami in z duhovnimi pesmimi, ko v svojem srcu prepevate in slavite Gospoda.

Kol 3,16: Kristusova beseda naj bogato prebiva med vami. V vsej modrosti se med seboj poučujte in spodbujajte. S psalmi, hvalnicami in duhovnimi pesmimi v svojih srcih hvaležno prepevajte Bogu.

Jak 5,13: Če kdo med vami trpi, naj moli. Če je kdo dobre volje, naj pôje hvalnice.

10 1 Sam 16,23: Kadar je bil torej tisti Božji duh na Savlu, je David vzel citre in igral s svojo roko. Tedaj je Savlu odleglo in mu je bilo bolje in zli duh se je umaknil od njega.

11 Regal, fr. *regale*, majhne prenosne orgle prodornega zvoka.

12 Zinken – kornet, verjetno iz Perzije izvirajoč pihalni instrument (*Brockhaus* 1974, zv. 20, 695).

13 *Ozha, Syn, Duh, nebeski kralj ... Kratka izlaga tiga Ozha nasha, od Truberja* (O. Sakrausky, om. d., 454, op 24).

14 1 Kor 14: Poglavje *Darovi jezikov in prerokovanja*.

hvala Bogu, bilo poučeno in utrjeno v pravi veri, katekizmu in vseh božjih službah) ponovno na novo pregledal, korigiral, nekaj dodal ter z lastnimi novimi notami opremil in dal v tisk. Zato resnično upam, da bodo naši nasledniki to pesmarico pobožno, Bogu v čast, za utrditev in širitev prave Cerkve uporabljali ter po njej prepevali.

Moj, v Kristusu ljubi mladi gospod Jurij, ker je vaš pobožni in razumni gospod stari oče, plemeniti in častitljivi pokojni gospod Vid Khisl¹⁵ itd. bil zelo naklonjen božji besedi, vsem krepostim in umetnostim, še posebej pa glasbi, je, ko je bil častitljive dežele kranjske poslanec in blagajnik, ob tem pa mnogo let zapored tudi župan glavnega mesta Ljubljane, nagovoril gospode in deželane pa tudi meščane k temu, da so plemenitega in zelo izobraženega v jezikih in umetnostih, posebno pa v glasbi zelo izkušenega in razgledanega magistra Leonharda Budina,¹⁶ mojega ljubega znanca, sprejeli za posebnega osebnega učitelja svojih otrok; poleg njega pa še štiri, v umetnosti igranja na razne instrumente, godala in bobne pa tudi telovadbe večje umetnike. Tako je tudi vaš ljubi gospod oče¹⁷ (ki je zaradi svojih od Boga danih številnih odlik in kreposti, od ubogih in bogatih v deželi ter izven nje priljubljen in spoštovan, bil od njegovega veličanstva rimskega cesarja, od presvetlega kneza in od častitega deželnega zbora na Kranjskem kar nekaj let zapored poklican na visoke uradne položaje, sedaj pa na položaj komornega svetnika in deželnega upravitelja) občutil veliko radost ob poslušanju in branju

15 Vid (Veit) Khisl je bil oče Janeza (Hanns, Janž) Khisla in stari oče Jurija (Georg) Khisla, kateremu je bilo namenjeno posvetilo pesmaric iz let 1567, 1574, 1579 in 1584. Vid Khisl je bil mestni sodnik in župan v Ljubljani, poslanec in blagajnik kranjskega deželnega zbora. Zgradil je grad Kaltenbrunn (Fužine), bil lastnik mlina na Ljubljanci ter tovarne stekla in papirja. Pozneje je postal cesarski svetnik, dvorni svetnik nadvojvode in vojni upravitelj na hrvaški in jadranski meji, predsednik dvorne pisarne, vitez in baron. V letih 1566 in 1567 je zasedal položaj deželnega upravitelja na Kranjskem. Bil je velik podpornik in pospeševalec mlade slovenske književnosti, znanosti in umetnosti. (O. Sakrausky, om. d., 445, op. 26; B. Žabota, om. d., 161–163)

16 Leonhard Budina je bil od 1531 latinski šolski upravitelj v Ljubljani, 1563 prvi rektor evangeličanske stanovske deželne šole, po upokojitvi 1566 pa prevajalec za latinski jezik. Užival je posebno naklonjenost družine Khisl.

17 Janez (Hanns, Janž) Khisl.

božje besede in ker je posebno veselje čutil tudi do glasbe, vas je še zelo mladega dal v vzgojo omenjenemu gospodu Budini ter posebnemu učitelju in spremljevalcu,¹⁸ s katerim vas je poslal daleč v tuje dežele in na visoke šole, da bi se od njiju naučili pobožnosti, pravega razumevanja celega katekizma, jezikov, glasbe in drugih umetnosti. Pri vseh, ki vas poznajo, vzbujate veliko upanje, da boste kot vaši pobožni starši naši cerkvi in domovini zvest služabnik in v korist. Z ozirom na vse to ter da za vsa velika, dobra dela, ki so jih vaš gospod stari oče, gospa stara mati, vaš gospod oče,¹⁹ gospa mati in vi sami izkazali meni, moji soprogi in mojim otrokom, izkažem dolžno hvaležnost in spomin, sem želel te naše pesmi in psalme posvetiti vam ter jih izdati v vašem imenu.

Večni Bog in oče našega gospoda Jezusa Kristusa naj s Svetim Duhom po svoji besedi vodi in in usmerja vašega gospoda očeta, vašo gospo mater, vaše brate in sestre, vas in nas vse po svojih poteh v njegovo čast in slavo ter nas obvaruje pred sedanjim in večnim pogubljenjem. Amen. Napisano v Derendingenu, na svetega Jurija dan v 1567. letu.²⁰

Vaše častitljivosti
zvesti in vdani

*Primož Trubar Kranjec,
tukajšnji župnik.*

Izbral, prevedel in pojasnil Edi Vrečko

- 18 Janez (Hanns) Gebhardt, Ljubljčan, je študiral v Tübingenu skupaj s Samuelom Budino, pozneje pravo v Padovi, postal je predavatelj na deželni srednji šoli v Ljubljani, nato vojni sekretar krajskega deželnega zbora, šolski inšpektor in deželni tajnik na Kranjskem, tedaj na položaju deželnega upravitelja. (O. Sakrausky, om. d., 456 op. 29).
- 19 Janez (Janž) Khisl, oče Jurija Khisla, je pomagal Trubarju pri ustanovitvi deželne (stanovske) srednje šole v Ljubljani.
- 20 Tudi predgovor v knjigi iz leta 1579 se konča z letnico 1567. Tudi drugače je skoraj enak kot predgovora iz leta 1567 in 1574. Kolikor je razlik, so v nemškem besedilu v glavnem zaradi drugačne ortografije, črk in tiska Mannlove tiskarne v Ljubljani.